

El picaplatges camanegre a les Illes Balears, situació actual i principals amenaces

Per Xavier Méndez Chavero, Jordi Serapio Riera, Manuel Suárez Verger

El picaplatges camanegre (*Charadrius alexandrinus*) és una espècie d'au limícola que es reproduïx amb regularitat a Menorca, Mallorca, Eivissa i Formentera, on és sedentària, és a dir, està present tot l'any. Són de mida petita, uns 15 centímetres de llargària i pesen uns 40 grams. Els mascles i les femelles se poden distingir bé pel plomatge, que varia segons l'època de l'any.

Es tracta d'una espècie que apareix al llistat del Catàleg espanyol d'Espècies Amenaçades com a d'Interès Especial, i catalogada al Llibre Vermell de les Aus d'Espanya com a vulnerable.

És per això que durant l'hivern 2017/18 i la primavera/estiu de 2018 hem realitzat un treball de recerca de les poblacions reproductores i hivernants a les Illes Balears, en el marc d'un projecte anomenat Cartografia i Conservació de *Charadrius alexandrinus* a les Balears impulsat per la Direcció General d'Espais Naturals i Biodiversitat de la Conselleria de Medi Ambient, Agricultura i Pesca. En aquest article us presentam un resum.

Els objectius del treball han estat conèixer la situació actual de la població balear, identificar els impactes i amenaces que pateix i proposar mesures de conservació que eliminin o, si més no, minimitzin aquests impactes.

Dades d'hivernada

Per a l'estudi de l'hivernada de *Charadrius alexandrinus* es va procedir a censar totes les zones humides de les Illes i també a visitar aquelles zones més allunyades però igualment susceptibles d'acollir exemplars de l'espècie.

Com a font més important de recollida de dades es va aprofitar el cens d'aus aquàtiques i limícoles, que s'organitza cada any amb participació de centenars de voluntaris, per tal d'obtenir la xifra més propera a la realitat sobre el nombre d'exemplars de picaplatges camanegre que passen l'hivern a Balears.

Igualment es va recórrer a peu, durant els mesos de desembre 2017 i gener 2018, totes aquelles zones no humides amb possibilitat de tenir població hivernant de l'espècie, principalment trams de costa.

Mallorca

El nombre total de picaplatges camanegre que passen l'hivern a Mallorca, segons les dades obtingudes en aquest seguiment, ha estat de 659 exemplars.

Les majors concentracions es donen, amb diferència, al Salobrar de Campos, però també hi ha concentracions importants a tota la costa nord de l'illa, especialment a la badia d'Alcúdia.

Diverses zones s'han censat més d'una vegada. En aquests casos únicament apareix el nombre més alt per al conjunt de tota la zona. També s'han censat altres zones amb hàbitats potencials, però que han donat un resultat negatiu com ara el PN de Mondragó, algunes illes del sud de Mallorca o platges del Llevant i nord-est de l'illa.

Localitat	Nombre
Platja de Palma, Palma	44
s'Arenalet, P.N. Llevant	3
R.N. de S'Albufereta, Alcúdia	22
Santanyí - Illot d'en curt	11
Ses Covetes, Campos	17
P.N. s'Albufera	63
Salinetes Colònia de St Jordi, Ses Salines	17
Salobrar de Campos	233
Platja d'es Carbó	1
Illa Na Pelada, Colònia de Sant Jordi	1
Illot de ses Roquetes, platja d'es Carbó	5
Illot de s'Estopa, Colònia de St Jordi	2
Sa Vall, Ses Salines	9
Son Real (inclou Illa d'es Porros)	166
Platja d'Es Caragol	30
Badia de Pollença, La gola	23
Badia de Pollença, Costa	10
Badia de Pollença, Torrent St Jordi	2
Total Mallorca	659

Localitat	Nombre
Salines Es Codolar	81
Salines Es Cavallet	28
Salines Sal Rossa	2
Total Eivissa	111
Estany Pudent i Sal. den Ferrer	43
Salines de Marroig	49
Estany des Peix i ses Bassetes	2
S'Espalmador	2
Total Formentera	96
Total Pitiüses	207

Localitat	Nombre
Badia de Fornells (inclou Salines velles, Salines de la Concepció)	22
Platja de Son Bou	2
Total Menorca	24

Zones amb resultat positiu en el cens de picaplatges camanegre hivernants a les Illes Balears.

Pitiüses

El nombre d'exemplars hivernants a les Pitiüses ha estat de 207. D'ells 111 a Eivissa i 96 a Formentera.

A la Pitiüsa gran les poblacions hivernants es concentren totes elles a diverses zones de les Salines, especialment a les Salines d'es Codolar, mentre que a Formentera es reparteixen pels Estanys i, sobretot, a les Salines de Marroig.

JORDI SERRAPIO

Menorca

La població hivernant el 2018 a Menorca s'ha xifrat en 24 exemplars. S'ha observat una concentració de la població menorquina a la zona de la badia de Fornells, al nord de l'illa, englobant tres localitats molt properes i amb continus intercanvis d'individus: les Salines Velles de Fornells, les Salines de la Concepció i la pròpia badia de Fornells. El nombre màxim d'individus detectats a l'hivern durant aquest estudi i en aquesta zona ha estat de 22 exemplars, xifra bastant per davall de la detectada altres anys als censos d'aus aquàtiques a l'hivern, censos que històricament ja mostren importants fluctuacions de la població hivernal a les darreres dècades. A més d'aquesta zona, només s'ha detectat la presència a l'hivern de dos exemplars a la platja de Son Bou.

S'han prospectat altres localitats històriques amb resultat negatiu: es Clot des Síndic, s'Illa de l'Aire, l'Aeroport, s'estany de sa Punta de Mongofra....

Dades de reproducció

Per realitzar el cens de parelles reproductores s'han prospectat totes les zones conegudes on s'ha reproduït l'espècie a les illes i també s'han visitat algunes zones noves amb un hàbitat adequat per a la reproducció del picaplatja camanegre.

Els primers nius amb ous s'observaren a mitjans d'abril, a partir del dia 12 a Menorca, el 17 a Mallorca i a finals de mes a Eivissa.

No obstant això, la major part de les postes s'han donat durant el mes de maig, com és habitual a l'espècie. El maig de 2018 va ser fred, amb temperatures entre 0,5 i 0,6 graus per davall de la mitjana del mes i, sobretot, plujós, especialment a Menorca on es varen superar en un 118% les pluges pròpies de l'època, i Mallorca, amb una anomalia del 18%, i amb fins a 10 dies de tempesta a diferents llocs de les illes. A Eivissa i Formentera les temperatures i les pluges han estat les habituals, fins i tot ha estat un mes sec a la petita de les Pitiüses (font: Agència Estatal de Meteorologia).

Pensem que les pluges de maig varen provocar la pèrdua d'algunes postes i un retard en la cria en general, i algunes parelles iniciaren una posta de reposició. A més, sovint, aquesta espècie fa segones postes, i durant el mes de juliol encara vàrem observar nius amb ous, i fins i tot còpules i construcció de nius.

El picaplatges camanegre posa sempre 3 ous, rarament 2 (mitjana de 2,8 per n=46, rang 2-3).

Els primers pollets ja es varen observar també el mes d'abril, a les Salines de la Concepció de Menorca, a Eivissa a principis de maig i a Mallorca no se van veure polls fins a finals de maig, a la Reserva Natural de s'Albufereta.

L'estima total de parelles reproductores per Balears ha estat entre 286 i 410 parelles.

Localitat	Parelles
s'Arenalet, P.N. Llevant	1-2
R.N. s'Albufereta	13-23
Salinetes de la Colònia de St Jordi	11-17
Son Real, Santa Margalida	24-30
Na Borgues, Santa Margalida	9-10
P.N. s'Albufera	46-104
Salobrar de Campos	85-95
Platja Es caragol	4
Illa Moltona, Colònia de St Jordi	1
Ses Fontanelles	0-1
Aeroport	3-4
Tamarells	0-3
Total Mallorca	197-294
Platja d'es Codolar	4
Salines d'es Codolar	26-34
Estanys d'es Cavallet	16-22
Total Eivissa	46-60
Salines Ferrer	3-4
Estany Pudent	8-12
Salines Marroig	4-6
Estany d'es Peix i voltants	4-7
Punta Pedrera, Can Marroig	1
S'Espalmador	8-10
Illa de Sa Torreta	2
Illa de Casteví	1
Platja de Migjorn	2-3
Total Formentera	33-46
Badia de Fornells	3
Estany Punta de Mongofre	2
Salines de la Concepció	3
Salines Velles de Fornells	2
Total Menorca	10
Total Illes Balears	286 - 410

Reproducció de Charadrius alexandrinus a Mallorca

Reproducció de Charadrius alexandrinus a Mallorca

El total de parelles reproductores de l'espècie, segons el treball de camp realitzat en el marc del present projecte, està entre 197 i 294.

Les principals zones de cria a Mallorca i a Balears són el Parc Natural de s'Albufera i el Salobrar de Campos, que sumen quasi la meitat de parelles del total de les illes. La Reserva Natural de s'Albufereta i les Salinetes de la Colònia de Sant Jordi acullen igualment un bon nombre de parelles nidificants i és interessant també el nombre significatiu de parelles nidificants a la costa, especialment a les badies de Pollença i d'Alcúdia.

S'han visitat algunes zones aparentment interessants per l'espècie, sense resultat positiu, com P.N. Mondragó, algunes Illes del sud de Mallorca i zones del P.N. de Llevant.

Durant el treball de camp no s'ha pogut visitar una zona coneguda de reproducció de l'espècie: l'estany dels Tamarrells, a Ses Salines, on en el passat s'havien citat fins a 3 parelles, que apareixen com a possibles en el resultat final.

Les illes del Sud de Mallorca, on l'espècie ha estat citada com a reproductora: illa Moltona, illa na Guardis i illot d'en Curt, han estat observades des de la costa, a l'igual que altres illes i illots dels voltants. No s'ha desembarcat en tractar-se de llocs fràgils i amb un nombre baix de parelles.

Reproducció de *Charadrius alexandrinus* a Pitiüses

El nombre total de parelles a Pitiüses segons el treball realitzat ha estat d'entre 79 i 106, de les quals entre 46 i 60 a Eivissa i entre 33 i 46 a Formentera.

La totalitat de les localitzacions conegudes on es distribueix i nidifica el picaplatges camanegre a l'illa d'Eivissa es troben incloses dins l'àmbit del Parc Natural de ses Salines i dins la Xarxa Natura 2000 (LIC i ZEPA).

A diferència de l'illa d'Eivissa, la distribució del picaplatges camanegre a Formentera comprèn pràcticament tot el perímetre de l'illa, i també alguns illots propers. Si bé la major part de la població reproductora es localitza a les zones humides del Parc Natural de ses Salines, existeixen molts altres indrets, principalment trams rocallosos costaners, on es localitzen algunes parelles de *Charadrius alexandrinus*.

Reproducció de *Charadrius alexandrinus* a Menorca

La població nidificant s'ha xifrat, durant aquest estudi, en 10 parelles, concentrades a 4 localitats: les Salines Velles de Fornells (2), les Salines de la Concepció (3), la badia de Fornells (3) i l'Estany de sa Punta de Mongofra (2). Això significa un descens pel que fa a les xifres observades en anys anteriors del voltant d'unes 15 parelles, o de 13 al cens del 2001. No s'ha detectat la cria a zones històriques com les Salines d'Addaia i Mongofra, es Clot des Sindic, l'Estany de ses Mames Primes, l'Illa de l'Aire o l'aeroport de Menorca. La prospecció d'altres zones humides de l'illa, naturals o artificials, també han donat negatiu.

Les primeres dades de cria es varen començar a detectar a finals de març amb l'observació d'una còpula el 19 de març a l'Estany de sa Punta de Mongofra i un altre, el 20 de març, a les salines de la Concepció. Els dies abans ja s'havien observat parelles territorials a les dues localitats. Els primers nius es detectaren a mitjans d'abril: 2 nius amb tres ous el 12 d'abril a l'Estany de sa Punta de Mongofra, un amb un ou i dos amb tres ous el 13 d'abril a les Salines de la Concepció i 2 amb tres ous el mateix dia a la badia de Fornells. Els primers pollets nidifugs es detecten el 13 d'abril a les salines de la Concepció i el 24 d'abril a l'Estany de sa Punta de Mongofra.

Principals amenaces i mesures de correcció

Durant la realització dels diferents censos de la població hivernant i reproductora de l'espècie, s'anotaren les principals amenaces observades i es proposaren mesures de correcció per a cada un dels llocs visitats, també aquells que donaven resultat negatiu, si es considerava interessant.

Els principals problemes es donen durant el període de reproducció, ja que coincideix amb un major ús de la costa.

Cada una de les zones de reproducció i d'hivernada de l'espècie té unes característiques que la fan diferent, però hem pogut observar que alguns dels problemes es repeteixen a tots els llocs.

Els principals que hem pogut constatar han estat:

- Presència de persones i cans amollats. Aquesta espècie fa els ous directament a terra i l'accés de persones a la zona de cria pot provocar molèsties especialment durant la incubació, fins i tot trepitjant els ous o els polls petits. Això s'agreuja considerablement si es va amb cans amollats, ja que aquests tenen una gran capacitat per detectar els nius i els polls. Aquest problema està molt estès a les zones de cria, fins i tot a alguns illots. En alguns casos el trànsit de persones es fa amb bicicletes.

- Pràctiques de gestió de les activitats salineres. Les principals colònies de cria de l'espècie es troben dins salineres de les diferents illes. Algunes de les activitats que formen part de la gestió de la sal poden entrar en conflicte amb les colònies de cria de l'espècie, com el trànsit de persones i vehicles, la transformació dels estanys, amb l'ús de ciment a les barres de separació, o el maneig de l'aigua que pot provocar pujades sobtades que aneguen els nius. Per contra, l'abandonament de les salineres també s'ha vist que representa un problema, ja que el seu deteriorament disminueix les zones potencials de cria.

- Molèsties per ús lúdic. En alguns indrets es fa servir la zona de costa per a la pràctica de diversos esports nàutics: kayak, vela, windsurf, kitesurf. De vegades els participants es concentren i ocupen la zona de costa durant una o diverses jornades seguides.

- Pesca nocturna. A alguns indrets hi ha afició per una modalitat de pesca que es fa durant la nit, deixant una bateria de canyes clavades a l'arena mentre els pescadors esperen asseguts, sovint durant hores.

- Colònies de moixos. S'ha constatat la presència de moixos a algunes zones de cria. És especialment important el problema a Formentera, on hi ha colònies de moixos dins els estanys, a les zones de cria dels picaplatges camanegre.

Altres problemes puntuals detectats: realització de festes nocturnes, sega d'herba a zones d'aeroports, entrada de persones a zones no autoritzades, excessiva pressió per part d'ornitòlegs i fotògrafs a determinats llocs, o neteja de platges i dunes durant l'època de cria.

La gestió dels diferents usos que es fa de l'espai és el repte més important per mantenir una bona població reproductora de *Charadrius alexandrinus*. Algunes mesures que pensam poden ser útils serien:

- Instal·lació de panells Informatius advertint de la presència d'aquestes aus nidificants i la seva importància, així com la necessitat de mantenir controlats els cans durant l'època de nidificació. Es recomana la prohibició de l'entrada d'animals a la platja, al manco des de primers de març fins a finals de juliol.

- Limitar les zones dunars amb cordes ha resultat ser molt eficaç a alguns indrets, però s'han d'ampliar noves zones i revisar i mantenir anualment les que ja existeixen.

- S'ha d'informar els responsables de les instal·lacions salineres i col·laborar amb ells. El seu paper és molt important per al manteniment de les poblacions de picaplatges camanegre.

- Limitació dels llocs d'entrada i sortida de les activitats aquàtiques. A més, la vela del Kitesurf no hauria de passar a menys de 50 metres de la línia de la costa. Amb vent de mar cap a terra els surfistes passen sovint a prop de la vorera i situen les veles literalment damunt terra, el que provoca la fugida de totes les aus a mesura que van passant.

- Gestió dels diferents espais per crear noves zones de nidificació lluny del pas de persones, per exemple creant illes als estanys grans, una mesura que s'ha mostrat molt eficaç.

- No s'ha de fer neteja de dunes i platges durant l'època de cria allà on nidifica l'espècie. Quan sigui imprescindible

la neteja s'hauria de fer a mà, de forma molt acurada i en coordinació amb personal de l'administració.

- Millorar la vigilància a les zones de cria.

S'hauria de donar material informatiu a les persones que van al refugi de s'arenalet d'Aubarca, al P.N. de Llevant, indicant algunes normes d'actuació bàsiques, a més de senyalitzar i tancar amb cordes les zones de dunes.

S'han de traslladar els moixos presents a les zones humides, especialment de les de Formentera, i evitar que es tornin a instal·lar.

A Menorca s'hauria de modificar el traçat del camí de cavalls que travessa ses Salines d'Addaia, antiga localitat de cria del picaplatges i zona de nidificació de diferents espècies de limícoles i anàtids, els quals s'han vist afectats negativament als darrers anys pel trànsit continuat, massiu i sense control de persones i cans.

Conclusions

L'ús cada vegada més intens de la zona de costa a unes illes saturades turísticament com estan les nostres, provoca

una pressió molt alta sobre la població de picaplatges camanegre que, cada vegada més, veu com les seves zones de nidificació s'estan limitant a zones protegides a salines i albuferes. Han estat moltes les zones tradicionals de cria que han donat resultat negatiu durant la realització d'aquest estudi i en gran part és a causa de l'acció humana directament o indirectament. Preocupa especialment la població menorquina, molt vulnerable a causa del seu baix nombre de parelles. És molt important mantenir les mesures d'ajuda que s'estan duent a terme, incrementar-les i posant en marxa noves iniciatives a tots els llocs on sigui possible, a més de seguir fent un control regular de les poblacions insulars per veure l'evolució dels nostres picaplatges camanegre en el futur.

Agraïments

Volem agrair sincerament l'ajuda que ens han brindat la Conselleria de Medi Ambient, Agricultura i Pesca, Salinas de Levante SA, Salinera Española SA, Parc Natural de s'Albufera de Mallorca, i la col·laboració de tots els voluntaris que han participat en els censos de l'espècie, sense els quals el treball no hagués estat possible. •

